

VINTILĂ ADRIAN-VALENTIN
COLEGIUL ECONOMIC BUZĂU
CLASA a XI-a B

Reprezentarea artistică a lumii muntenilor în romanul „Baltagul” de Mihail Sadoveanu

„Sadovenianismul, fenomen spiritual complex, reprezintă în primul rând, o rară capacitate asociativă, un aliaj de real și fabulos, de candoare, de revoltă și sublim, artistul ridicându-se ca mai înainte Eminescu, de la personal și mărginit la totalitate (...). Stilul sadovenian – sinteza de romantism, de echilibru clasic și fertile aluviuni folclorice – urmează hotărât particularități ale fondului național. Între liniștea aproape siderală a pastorului din Miorița, între liniștea-miraj la astralul Eminescu și liniștea-înțelepciune (adică acord cu destinul) la Sadoveanu – filiația e învederată. Sadoveanu, e, ca și Eminescu, un rezonator multiplu, în al cărui suflet vibrează milioane de sensibilități. După Eminescu, dacă au creat valori incontestabile, pline de substanță umană, nimeni n-a realizat o mai completă hartă a spiritualității poporului român în dominantele lui” (C.Ciopraga).

Romanul *Baltagul*, scris în numai 17 zile, apărut în 1930, are ca surse de inspirație trei balade populare din care sunt preluate anumite teme și motive mitice: „Salga” (dorința de împlinire a dreptății), „Dolca” (ideea de legătură a omului cu animalul devotat), „Miorița” (tema, motivul, conflictul, concepția asupra morții).

➤ **SUBIECTUL ROMANULUI.**

Romanul debutează cu prezentarea locuitorilor din Măgura Tarcăului, un sat din „munții țării de sus”, printre care se numără și Vitoria Lipan care așteaptă să i se întoarcă soțul plecat la Dorna să cumpere niște oi și de la care nu a primit nici un semn. Pe măsură ce timpul trece îngrijorarea pătrunde din ce în ce mai mult în sufletul femeii care după ce apelează la preotul satului și la baba Maranda, vrăjitoarea, se hotărăște să plece în căutarea lui Nechifor, deoarece o mulțime de semne prevestitoare, asemeni unei chemări, o îndeamnă la drum: își visează soțul trecând o apă neagră, ține post negru, cocoșul cânta cu ciocul spre poartă, „semn de plecare”, iar „nourul către Ceahlău e cu bucluc”.

După ce pune ordine în gospodărie și vinde unele lucruri pentru a face rost de banii necesari călătoriei pe care urma să o facă, Vitoria îi comanda fiului ei Gheorghită un baltag nou și pleacă însoțit de acesta urmând întocmai drumul străbătut de bărbatul

ei. În fiecare localitate întreabă de „bărbatul cu căciulă brumărie și cal țintat”, aflând în felul acesta că la Vatra Dornei Nechifor a cumpărat 300 de oi și a pornit însoțit de ciobani să le coboare la iernat. Lipan era însoțit de încă doi munteni, două cunoștințe vechi, care voiau să cumpere de la el 100 de oi. Ajungând la Suha Vitoria constată că aici au ajuns numai doi ciobani și nu trei. Înțelege că între Sabasa și Suha s-a petrecut omorul și întorcându-se la Sabasa găsește câinele care îl însoțise pe Nechifor și are certitudinea că o va ajuta să își găsească soțul. Călăuzită de Lupu, Vitoria găsește osemintele lui Nechifor într-o prăpastie. Vitoria împlinește datinile necesare pentru mort, anunță autoritățile și se pregătește să înfăptuiască răzbunarea. Adună la înmormântare și oamenii stăpânirii, cu domnul subprefect, adună și gospodarii străini veniți de peste munte și pretinzând că mortul i-a comunicat totul, ea reconstituie, după o logică fărănească, cu o minuțiozitate exactă, toate detaliile crimei. Cerând baltagul de la Calistrat Bogza, ea incită pe făptaș prin întrebarea: „Ce te uiți, Gheorghică așa la baltag?, „este scris pe el ceva?”, ca apoi să zică cu mirare: „Gheorghică, mi se pare că pe baltag a scris sânge și acesta-i omul care a lovit pe tatăl tău”. Bogza se pierde cu firea și în încercarea de a fugi este lovit de Gheorghică cu baltagul în frunte, iar câinele „se repezi la beregata, mestecând mormări sălbatice cu sânge”. La mărturisirea pe care o cere muribundul, adevărul triumfa, iar pedeapsa devine justițiară, după legea locurilor „baltag pentru baltag”. Vitoria își reia preocupările gospodărești și se gândește la pomenirea de 9 zile, 40 de zile, la aducerea Minodorei să vadă mormântul tatălui său.

➤ **STRUCTURA ROMANULUI.**

Pe parcursul romanului sunt evidențiate două componente: una simbolică-mitică și cealaltă epică realistă, care se interferează pe parcursul întregului roman.

Organizat în 16 capitole, romanul subliniază trei concepte fundamentale:

- **așteptarea** femeii stăpânită de neliniște și speranță, de semne rău prevestitoare (capitolele 1 – 6);
- **căutarea** lui Nechifor de către soția și fiul sau (capitolele 7 – 13);
- **găsirea** rămășițelor pământești ale lui Nechifor, ritualul înmormântării, demascarea criminalilor, înfăptuirea actului justițiar;

➤ **VIZIUNEA ASUPRA LUMII** – mit și tradiție, figura Vitoriei Lipan, rolul naturii .

Vitoria Lipan, munteancă de la Măgura Tarcăului, trăiește viața aspră a oamenilor de la munte. Ei își câștigă pâinea de toate zilele cu toporul ori cu coța, foarte pricepuți în meșteșugul oieritului, cunoscând taina laptelui acru și a brânzei de burduf; iar femeile „trăgeau lâna în fușalăi”.

Figură reprezentativă de erou popular, Vitoria întrunește calități fundamentale ale omului simplu care se înscriu în principiile etice pe care le apreciază cel mai mult poporul român: cultul adevărului, al dreptății, al respectării legii strămoșești și al datinei. „Ea nu este o individualitate, ci un exponent al speței” (G. Călinescu).

Scriitorul realizează un portret al eroinei în câteva linii, concentrând frumusețea și forța lăuntrică, inefabilul feminin: „Ea era deasupra tuturor; avea într-însa o putere și-o taină pe care Lipan nu era în stare să le deslege. Venea la dânsa ca la apa cea bună”.

Scriitorul dezvăluie neliniștea eroinei datorată întârzierii (șaptezeci și trei de zile), peste obicei, a lui Nechifor Lipan, „dragostea ei de douăzeci și mai bine de ani”, plecat la Dorna să cumpere oi.

Mergând la părintele Daniil pentru sfat, ea aduce în sprijinul grijii și neliniștii sale dragostea ei statornică pentru bărbatul căruia ajunsese să-i știe „drumul și întoarcerile. Poate zăbovi, o zi ori două, cu lăutari și cu petrecere, ca un bărbat ce se află; însă după aceea vine la sălașul lui. Știe că-l doresc și nici eu nu i-am fost urâtă”. Munteanca își cunoaște bărbatul așa cum știe semnele vremii.

În aceste clipe grele, de căutare a adevărului despre bărbatul ei, ea are revelația păstrării tinereții iubirii. Călătorind după semnele ei, „Vitoria trăiește retrospectiv taina iubirii” (Z. Sîngeorzan). Întreaga strategie a Vitoriei se desfășoară între două coordonate fundamentale ale cunoașterii: știința semnelor, „vocea anotimpului”, în deplin acord cu „vocea experienței morale (intuitivă și profetică) care se completează și se desfășoară paralel” (Z. Sîngeorzan). Acționând în funcție de aceste coordonate, eroina se definește pe sine.

Primele semne rău prevestitoare sunt visele: cel dintâi vis, care a împuns-o în inimă și a tulburat-o, „i-l arată pe Nechifor Lipan călare, cu spatele întors către ea”; Altădată la visat rău, „trecând călare o apă neagră... era cu fața încolo”.

Un semn rău este și glasul lui Lipan, venit din memoria ei afectivă, „dar nu putea să-i vadă chipul”, deci sincronizarea cu realitatea nu are loc. Neliniștea devine bănuială, „un vierme neadormit”. Pentru Vitoria, timpul stătu; îl însemna totuși cu „vinerile negre, în care se purta de colo-colo, fără hrană, fără apă, fără cuvânt, cu broboada cernită peste gură”; e un chip al durerii, căci Vitoria „se desfăcuse încet-încet de lume și intrase oarecum în sine”.

Acolo, în labirintul său interior (labirintul – metaforă a căutării) se petrec toate, într-un timp și un spațiu numai al ei, de unde răzbat toate hotărârile și acțiunile ei (Marin Mincu).

Vitoria „nu măsoară vremea cu calendarul, ci cu semnele cerului”, observa G. Călinescu. Ea înțelege semnele naturii. Elementele naturii îndeplinesc o funcție simbolică. Declanșarea iernii vestește drama.

Alte semne vin din vremuri imemorabile: „cucoșul, așezat pe prag, se întoarce cu pliscul spre poartă, dă semn de plecare, deci Lipan nu va veni.” Vitoria este o sinteză de spiritualitate străveche românească, ea respectă neabătut datina moștenită din vechime manifestată în viața cotidiană, sau la evenimente cruciale (nunți, botezuri, înmormântări).

Ea dezvăluie o intuiție psihologică pătrunzătoare. Înțelege că experiența drumurilor pe care va umbla îi va maturiza feciorul, acum încă copil, și că acesta va deveni bărbat: „Nu te uita urât Gheorghită, că pentru tine de-acu înainte începe a răsări soarele... Înțelege că jucăriile au stat. De-acu trebuie să te arăți bărbat”.

Solemnitatea pregătirii plecării dezvăluie astfel un ritual străvechi. Modul de viață, moștenit din strămoși, are automatismele lui, pe care Vitoria le respectă. Înțelepciunea, inteligența și luciditatea îi călăuzește comportamentul: cere bani mărunți negustorului să-i aibă la îndemână, îi leagă într-un colț de năframă; s-a hotărât să umble „decât între răsăritul și asfințitul soarelui” și să se alăture pe lângă oameni. O voință

neclintită și o judecată limpede o însoțesc permanent: „Mai ales dacă-i pierit, câtă să-l găsec; căci viu se poate întoarce și singur”.

Vitoria reconstituie drumul făcut de bărbatul ei; toate mișcările lui sunt reluate. „Se ferea de adunări de oameni, alteori se amesteca printre lume ca să poată mai bine iscodi și băga de seamă”. „Semnele ce i se arată sunt îndelung gândite, un vis risipește o îndoială și aduce alta; ea caută confirmările în lumea din jur. Sadoveanu regizează magistral invazia derutei feminine” (Z. Sîngeorzan).

Scena găsirii câinelui la Sabasa este de o pătrunzătoare observație psihologică. Scriitorul este atent la reacțiile femeii, care dezvăluie ce se petrece în sufletul ei: „Femeia avea în ea o sfârșeală bolnavă și-n același timp o bucurie, găsind în animal o parte din ființa celui prăpădit”. Vitoria regizează impecabil scena demascării vinovaților. Ea împlinește judecata dreaptă, fără de care sufletul ei nu ar fi avut odihnă.

Datoria față de bărbatul ucis fusese „împlinită cu muchea baltagului în frunte” asupra ucigașului prin feciorul ei Gheorghiuță. Pentru Vitoria datoria creștinească se află înainte de toate. Ea trebuie să-și scoată bărbatul din prăpastie, să-l îngroape în țințirim, „să nu rămîie între lupi, să-l aduc între creștini”.

Datina înmormântării și pedepsirea ucigașilor vin dintr-o etică străveche a poporului: „cine ucide om nu se poate să scape fără pedeapsa dumnezeiască. Blăstămat este să fie urmărit și dat pe față. Dator este să-l urmărească omul, rînduit este să-l urmărească fiarele și dobitoacele”.

Vitoria a trăit o metamorfoză fundamentală: „Nimeni nu poate sări peste umbra lui”, spunea rîzînd Nechifor Lipan. Femeia trece peste această umbră dobîndind lumina adevărului și dreptății îndeplinite.

În comportamentul Vitoriei se cuprinde o întreagă filozofie de viață (ca și ciobanul din Miorița), un echilibru și o măsură în toate, fără nici o tânguire, moștenite din asprimea vieții din vremuri uitate. Odată împlinită datoria către cel ucis, totul reintră în tiparul vieții de la munte: „Ș-apoi, după aceia ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luam de coadă toate cîte le-am lăsat. Iar pe soră-ta să știi că nici c-un chip nu mă voi învoi ca s-o dau după feciorul acela înalt și cu nasul mare al dascăliței lui Topor”. Liniștea și ordinea vieții au fost restabilite. Descoperind adevărul Vitoria verifică implicit armonia universului: „află ceva mai mult decât pe făptuitorii omorului și anume că lumea are o coerență pe care moartea lui Lipan n-a distrus-o”, notează N. Manolescu.

➤ SEMNIFICAȚIA TITLULUI.

Titlul este simbolic, deoarece în mitologia autentică baltagul reprezintă instrumentul legii nescrise, legii morale, fiind arma magică și simbolică destinată să îndeplinească dreptatea. În basmele populare ea este furată de zmei și redobîndită de personajul pozitiv. Principala particularitate a baltagului este că, atunci când este folosit pentru înfăptuirea dreptății, acesta nu se pătează de sânge.

Cuvîntul „baltag” poate proveni și de la grecescul „labrys”, care înseamnă secure cu două tășuri, dar și labirint. Labirintul este ilustrat de drumul pe care îl străbate Vitoria pentru a-și găsi soțul ucis. Vitoria pornește în căutarea lui Nechifor din interior, din întuneric pentru a ajunge la lumină.